

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه قم

دانشکده الهیات

پایان نامه‌ی دوره‌ی کارشناسی ارشد فقه و حقوق

عنوان:

بررسی فقهی ضمانت اجرای حقوق زن در مقابل شوهر

استاد راهنما:

دکتر علی اصغر موسوی رکنی

استاد مشاور:

سرکار خانم دکتر حمیده عبداللہی

نگارنده:

سمیه بحر کاظمی

بهار ۱۳۸۸

تقدیم به:

به ارباب معرفت، معلم بشریت، خلیفه مطلق،

خاتم انبیاء و سرور کائنات محمد مصطفی (ﷺ)

و به اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السلام)

که با شمع وجودشان هدایتگر جامعه بشریت بوده‌اند.

و به ویژه تقدیم به پیشگاه مظهر و تجلیگاه اسم «الله»،

خاتم ولایت عظمای محمدی حضرت بقیة الله الاعظم

«اللهم عجل فی فرجه و جعلنا من انصاره و اعوانه».

تقدیر

حمد و سپاس خدای را سزااست که به انسان قدرت تفکر و آموختن بخشید و عقل را چون چراغی فراروی او در نیل به اهداف عالیه انسانی قرار داد. پس از حمد و سپاس بی پایان به درگاه ذات احدیث وظیفه خود می دانم که به مصداق حدیث شریف «من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخاق» عمل نموده و از زحمات بی شائبه اساتید محترم خصوصاً استاد راهنما آقای دکتر علی اصغر موسوی رکنی و همچنین استاد محترم مشاور سرکار خانم حمیده عبداللهی که با مساعدتهای خالصانه و دلسوزانه شان مرا در تنظیم و رفع نواقص این تحقیق یاری نمودند و متحمل زحمات فراوانی شدند سپاسگزاری نمایم و توفیق روزافزون این دو بزرگوار را از خداوند منان مسألت دارم. همچنین زحمات بی شائبه پدر و مادر عزیزم را ارج می نهم که از هیچ تلاش و کوششی در جهت ارتقاء و موفقیت من فروگذار ننمودند و از همسر بزرگوارم که همواره زمینه آرامش را برایم ایجاد نمود، تشکر و قدردانی می کنم.

چکیده

از آنجایی که نکاح قراردادی مهم است و از لحاظ فردی و اجتماعی قابل مقایسه با قراردادهای دیگر نیست. شارع شرایط و آثار خاصی برای آن قائل شده که در اغلب موارد اراده افراد نمی‌تواند این آثار را تغییر دهد. شارع مقدس بر عقد نکاح صحیح آثار و حقوقی برای زوجین وضع نموده و دستوراتی صادر فرموده و در هر موردی که حقی برای کسی قائل شده، ناچار تکلیفی برای دیگری یا دیگران ایجاد کرده است. از این روی، حقوقی خاص زوج، حقوقی مخصوص زوجه و حقوقی هم‌مشترک بین هر دو قرار داده که به تبع تکالیف و وظایفی را متوجه هر یک می‌نماید. نص صریح قرآن کریم است: ﴿لَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ﴾ حقوقی برای زنان بر مردان است مثل آنچه برای مردان بر عهده زنان از تکالیف می‌باشد موضوع این پژوهش نیز حقوق زوجه پس از نکاح و ضمانت اجرای آن می‌باشد. حقوق مختص زوجه شامل دو بخش است: حقوق مالی و حقوق غیر مالی؛ بررسی ضمانت اجرای این دو نوع حقوق مباحث دو فصل عمده پایان نامه را تشکیل می‌دهد. حقوق مالی زوجه شامل مهریه و نفقه و اجرة المثل خانه‌داری وارث که دارای ضمانت اجرا نیز می‌باشد. حقوق غیر مالی زوجه که شامل حق حسن معاشرت، حق قسم و حق حضانت که ضمانت اجرای این حقوق نیز مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در اصطلاح فقهاء سرپیچی زوج از انجام تکالیف و وظایفی که نسبت به زوجه دارد را نشوز گویند. از منظر شرع و قانون در صورت نشوز شوهر، زن حق مطالبه حقوق خویش را دارد. حاکم شرع، شوهر را ملزم به وفای به حقوق زن می‌کند که اگر اثری نداشت حاکم حق تعزیر او را خواهد داشت و می‌تواند شوهر را مجبور به طلاق کند. و بطور عدم پرداخت حقوق زوجه را می‌توان از مصادیق عسر و حرج دانست و تقاضای طلاق زوجه را اجابت نمود؛ و بالاخره اگر شوهر از طلاق امتناع نمود حاکم به ولایت از ممتنع حق دارد زوجه را مطلقه کند. با امید اینکه شناخت حقوق زوجه و ضمانت اجرای این حقوق موجب تحکیم پیوند زناشویی و رعایت عدل و انصاف و دوری از هر گونه ظلم و ستم شود و ابهام تبعیض و نابرابری حقوق زن و شوهر که در نیم قرن اخیر مورد بحث و گفتگوی مجامع روشنفکران قرار گرفته، از میان برود.

واژه‌های کلیدی پایان‌نامه: حق، حکم، حقوق زوجه، ضمانت اجرا

فهرست مطالب

مقدمه	۱
۱. تعریف مسأله و بیان سؤال‌های اصلی تحقیق	۲
۲. ضرورت انجام تحقیق	۳
۳. فرضیه‌ها	۳
۴. سابقه و پیشینه تحقیق:	۳
۵. هدف تحقیق	۴
۶. روش تحقیق	۴
فصل اول: کلیات	۵
۱-۱. تاریخچه حقوق زن	۶
۱-۱-۱. حقوق زن قبل از اسلام	۶
۱-۱-۲. حقوق زن در اسلام	۱۲
۱-۲. تعریف حق	۱۴
۱-۳. تعریف حکم	۱۷
۱-۴. تعریف تکلیف	۱۸
۱-۵. تمییز حق از حکم	۱۹
۱-۶. نسبت حکم و تکلیف	۲۰

- ۷-۱. تکلیف، تضمین‌کننده حق ۲۱
- ۸-۱. مبانی حق و تکلیف ۲۲
- ۹-۱. ضامن اجرای حقوق فردی و جمعی ۲۳
- ۱۰-۱. ضمانت اجرا (Sanction) ۲۵
- ۱۱-۱. نظریه منع سوء استفاده از حق ۲۶
- ۱۱-۱-۱. دلایل اثبات نظریه منع سوء استفاده از حق ۲۶
- ۱۱-۱-۱-۱. استقراء ۲۶
- ۱۱-۱-۲. قاعده لاضرر ۲۷
- ۱۱-۲. سوء استفاده از حق در خانواده از منظر حقوق ایران ۲۷
- ۱۱-۳. ضمانت اجرای سوء استفاده از حق در خانواده ۲۸
- ۱۲-۱. ضمانت اجرا و اقسام آن ۳۰
- ۱۲-۱-۱. پیش‌گیری از تجاوز به حق: ۳۰
- ۱۲-۲. اجبار مدیون به اجرای حق و جبران خسارات صاحب حق: ۳۰
- ۱۳-۱. قاعده عسر و حرج مبنایی برای ضمانت اجرای حقوق زوجه ۳۱
- ۱۳-۱-۱. مفهوم عسر و حرج ۳۱
- ۱۳-۱-۲. مبانی قاعده عسر و حرج ۳۲
- ۱۳-۱-۲-۱. کاربرد قاعده نفی عسر و حرج در امور خانوادگی ۳۴
- فصل دوم: حقوق مالی زوجه و ضمانت اجرای آن** ۳۵
- مقدمه ۳۶
- ۱-۲. مهریه ۳۶
- ۱-۱-۲. تعریف لغوی مهریه ۳۷
- ۱-۲-۲. تعریف اصطلاحی مهر ۳۸
- ۱-۲-۳. مهر از دیدگاه حقوق مدنی ۳۹

- ۲-۲. ماهیت مهریه در اسلام..... ۳۹
- ۲-۳. اقسام مهر..... ۴۰
- ۲-۳-۱. مهر المسمی..... ۴۰
- ۲-۳-۲. مهر المثل..... ۴۰
- ۲-۳-۳. مهر المتعه..... ۴۱
- ۲-۳-۴. مهر السنه..... ۴۳
- ۲-۴. ادله وجوب مهر..... ۴۳
- ۲-۴-۱. کتاب..... ۴۳
- ۲-۴-۲. روایات..... ۴۴
- ۲-۴-۳. اجماع..... ۴۴
- ۲-۴-۴. عقل..... ۴۵
- ۲-۵. سبب وجوب مهر..... ۴۵
- ۲-۶. ضمانت اجرای مهریه..... ۴۵
- ۲-۷. حق حبس یا امتناع زوجه..... ۴۶
- ۲-۷-۱. ادله حق حبس زوجه..... ۴۷
- ۲-۷-۱-۱. ماهیت معاوضی مهر و اثر آن..... ۴۸
- ۲-۷-۱-۲. اجماع..... ۵۰
- ۲-۷-۱-۳. شرط ضمنی عرفی..... ۵۰
- ۲-۸. قلمرو حق حبس..... ۵۱
- ۲-۹. سقوط حق حبس..... ۵۳
- ۲-۱۰. حق حبس در صورت عجز شوهر از پرداخت مهریه..... ۵۵
- ۲-۱۱. صدور اجرائیه یا مراجعه به دادگاه..... ۵۶
- ۲-۱۲. تعدیل مهریه (محاسبه مهریه به نرخ روز)..... ۵۶

- ۵۸-۱۲-۱. تعدیل مهریه از دیدگاه فقه..... ۵۸
- ۵۸-۱۲-۱-۱. نظریه عدم تعدیل مهریه..... ۵۸
- ۶۲-۱۲-۲. نظریه تعدیل مهریه..... ۶۲
- ۶۷-۱۳-۲. تعدیل مهریه در قانون..... ۶۷
- ۶۷-۱۳-۱. شرایط تعدیل مهریه..... ۶۷
- ۶۸-۱۴-۲. نفقه..... ۶۸
- ۶۹-۱۴-۱. تعریف لغوی نفقه..... ۶۹
- ۶۹-۱۴-۲. تعریف اصطلاحی نفقه..... ۶۹
- ۷۰-۱۴-۳. نفقه در اصطلاح قانون مدنی ایران..... ۷۰
- ۷۰-۱۵-۲. ماهیت نفقه در اسلام..... ۷۰
- ۷۱-۱۶-۲. دلایل وجوب نفقه..... ۷۱
- ۷۷-۱۷-۲. شرایط وجوب نفقه زوجه..... ۷۷
- ۷۷-۱۷-۱. دائمی بودن عقد..... ۷۷
- ۷۸-۱۷-۱-۱. مالکیت زوجه نسبت به نفقه در عقد نکاح منقطع (موقت)..... ۷۸
- ۷۹-۱۷-۲. تمکین کامل زوجه..... ۷۹
- ۸۰-۱۷-۲-۱. بررسی تمکین از نظر لغوی و اصطلاحی..... ۸۰
- ۸۱-۱۷-۲-۲. بررسی نشوز از نظر لغوی و اصطلاحی..... ۸۱
- ۸۲-۱۷-۳. ادله قائلین به شرطیت تمکین در استحقاق نفقه..... ۸۲
- ۸۴-۱۷-۴. ادله قائلین به استحقاق نفقه به شرط عدم نشوز..... ۸۴
- ۸۶-۱۷-۵. میزان نفقه..... ۸۶
- ۸۷-۱۷-۵-۱. تعیین مقدار نفقه نسبت به حال زوج یا زوجه..... ۸۷
- ۸۹-۱۸-۲. ضمانت اجرای نفقه..... ۸۹
- ۹۱-۱۸-۱. ضمانت اجرای مدنی نفقه از منظر فقه..... ۹۱

- ۹۲-۱۸-۱-۲. عدم انفاق به زوجه با توجه به حال زوج.....
- ۹۵-۱۸-۲. ضمانت اجرای مدنی از منظر حقوق موضوعه ایران.....
- ۹۹-۱۸-۳. ضمانت اجرای کیفری نفقه در فقه و حقوق ایران.....
- ۱۰۲-۱۸-۴. تهاثرناپذیری نفقه.....
- ۱۰۲-۱۸-۵. تقاص پذیری نفقه.....
- ۱۰۲-۱۹. اجرة المثل خانه داری.....
- ۱۰۲-۱۹-۱. مفهوم اجرت المثل.....
- ۱۰۲-۱۹-۲. واژه اجرت.....
- ۱۰۳-۱۹-۳. اجرة المثل.....
- ۱۰۴-۱۹-۴. اجرة المثل از دیدگاه فقه.....
- ۱۰۴-۱۹-۴-۱. موارد اجرت المثل.....
- ۱۰۷-۱۹-۴-۲. شرایط اجرة المثل.....
- ۱۱۰-۱۹-۵. اجرت المثل در قوانین موضوعه.....
- ۱۱۱-۲۰. ضمانت اجرای اجرة المثل.....
- ۱۱۱-۲۱. مبانی فقهی اجرة المثل.....
- ۱۱۱-۲۱-۱. قاعده احترام مال و عمل مسلم.....
- ۱۱۲-۲۱-۱-۱. منابع قاعده احترام مال مسلم.....
- ۱۱۵-۲۱-۲. شرط ضمن عقد.....
- ۱۱۶-۲۱-۲-۱. شرط صریح.....
- ۱۱۶-۲۱-۲-۲. شرط ضمنی.....
- ۱۱۸-۲۲. شرایط استحقاق اجرت المثل.....
- ۱۱۹-۲۲-۱. جزء وظایف زوجه نبودن کارهای انجام شده.....
- ۱۲۰-۲۲-۲. انجام کارها به دستور شوهر.....

- ۱۲۱ ۲-۲۲-۳. عدم قصد تبرع
- ۱۲۱ ۲-۲۳. موانع مطالبه حق الزحمه
- ۱۲۲ ۲-۲۳-۱. وجود شرط مالی در ضمن عقد
- ۱۲۲ ۲-۲۳-۲. درخواست طلاق از سوی زوجه
- ۱۲۲ ۲-۲۳-۳. تخلف از وظایف همسری
- ۱۲۳ ۲-۲۴. تبصره ۶ و ماده ۳۳۶ قانون مدنی
- ۱۲۴ ۲-۲۵. ارث
- ۱۲۴ مقدمه
- ۱۲۵ ۲-۲۵-۱. واژه ارث از نظر لغوی
- ۱۲۶ ۲-۲۵-۲. ارث از نظر اصطلاح
- ۱۲۶ ۲-۲۵-۳. ارث در اصطلاح حقوقی
- ۱۲۷ ۲-۲۵-۴. میزان سهم الارث زن از نظر قرآن و حکمت
- ۱۲۹ ۲-۲۵-۵. شرایط تحقق ارث زوجه
- ۱۲۹ ۲-۲۵-۶. سهم الارث زوجه
- ۱۳۰ ۲-۲۵-۶-۱. فرض زوجه
- ۱۳۱ ۲-۲۶. بررسی نظریات فقها در مورد ارث زن (زوجه)
- ۱۳۱ ۲-۲۶-۱. نظریه‌ای که زوجه را وارث تمام ترکه می‌داند:
- ۱۳۲ ۲-۲۶-۲. نظریه‌ای که زوجه را از بردن بیش از یک چهارم محروم می‌داند:
- ۱۳۴ ۲-۲۶-۳. تفکیک بین زمان حضور امام و زمان غیبت:
- ۱۳۵ ۲-۲۷. ارث زوجه از اموال غیر منقول
- ۱۳۶ ۲-۲۷-۱. محرومیت زوجه از برخی اموال و بررسی آراء مختلف فقها
- ۱۳۶ ۲-۲۷-۱-۱. ارث بردن زوجه از تمام ترکه:
- ۱۳۷ ۲-۲۷-۱-۲. محرومیت زوجه از عین زمین و ارث بردن او از قیمت:

- ۲- ۲۷- ۱- ۳. محرومیت زوجه از عین و قیمت زمین و عین ابنیه و اشجار: ۱۳۸
- ۲- ۲۷- ۱- ۴. محروم نبودن زوجه از عین اشجار: ۱۴۱
- ۲- ۲۷- ۱- ۵. اختصاص محرومیت زوجه به زمین خانه و اماکن مسکونی: ... ۱۴۱
- ۲- ۲۸. مالکیت زوجه «ذات ولد» و زوجه «غیر ذات ولد» نسبت به ارث ۱۴۲
- ۲- ۲۹. ضمانت اجرای ارث زوجه ۱۴۵
- فصل سوم: حقوق غیر مالی زوجه و ضمانت اجرای آن** ۱۴۶
- ۳- ۱. حسن معاشرت ۱۴۷
- ۳- ۱- ۱. مفهوم حسن معاشرت به معروف ۱۴۸
- ۳- ۱- ۲. تأکید بر حسن معاشرت از منظر قرآن ۱۴۹
- ۳- ۱- ۳. تأکید بر حسن معاشرت از منظر روایات ۱۵۱
- ۳- ۱- ۴. حسن معاشرت در قوانین ۱۵۳
- ۳- ۲. مصادیق عمل به معروف از جانب شوهر در کانون خانواده ۱۵۴
- ۳- ۲- ۱. عمل به معروف با مادر فرزند ۱۵۴
- ۳- ۲- ۲. عمل به معروف در تأمین رزق مادر ۱۵۵
- ۳- ۲- ۳. عمل به معروف با مادر طفل در صورت عدم توافق بر شیر دادن .. ۱۵۶
- ۳- ۲- ۴. عمل به معروف در مراحل طلاق ۱۵۶
- ۳- ۲- ۴- ۱. پرداخت کالا به زن در هنگام طلاق: ۱۵۷
- ۳- ۲- ۴- ۲. عمل به معروف در پرداخت مهرالتمعه به زن مطلقه: ۱۵۷
- ۳- ۲- ۴- ۳. رفتار با زن بعد از بازگشت به زناشویی: ۱۵۹
- ۳- ۳. ضمانت اجرای تخلف از وظیفه معاشرت ۱۶۰
- ۳- ۴. اصل معروف ۱۶۰
- ۳- ۵. حسن معاشرت و ضمانت اجرا ۱۶۵
- ۳- ۵- ۱. مصادیق تخلف از حسن معاشرت و مسئولیت مدنی ناشی از آن ... ۱۶۷

- ۳-۶. مصادیق کلی حسن معاشرت و ضمانت اجرای هر یک ۱۶۹
- ۳-۶-۱. معاضدت در تشدید مبانی خانواده و تربیت فرزند ۱۶۹
- ۳-۶-۱-۱. مفهوم معاضدت ۱۶۹
- ۳-۶-۱-۲. ضمانت اجرا و مسئولیت مدنی تخلف از معاضدت ۱۷۰
- ۳-۶-۲. وفاداری ۱۷۱
- ۳-۶-۲-۱. ضمانت اجرا و مسئولیت ناشی از عدم وفاداری ۱۷۲
- ۳-۶-۳. خوشرویی و مسالمت ۱۷۲
- ۳-۶-۳-۱. ضمانت اجرا و مسئولیت مدنی ناشی از بدرفتاری ۱۷۳
- ۳-۷. حضانت ۱۷۳
- ۳-۷-۱. حضانت در لغت ۱۷۳
- ۳-۷-۲. حضانت در اصطلاح ۱۷۴
- ۳-۷-۳. حضانت حق است یا تکلیف؟ ۱۷۵
- ۳-۷-۴. مفهوم و ماهیت حضانت ۱۷۶
- ۳-۷-۵. شرایط سرپرست ۱۷۷
- ۳-۷-۶. نگهداری و سرپرستی در صورت جدایی پدر و مادر ۱۸۶
- ۳-۷-۶-۱. سرپرستی و نگهداری کودک، در صورت جدایی پدر و مادر به طلاق: ۱۸۶
- ۳-۷-۶-۲. سرپرستی کودک در صورت مرگ پدر و مادر: ۱۹۴
- ۳-۷-۶-۳. سرپرستی کودک، در صورت مرگ پدر و مادر ۱۹۵
- ۳-۸. اجرت حضانت ۱۹۶
- ۳-۹. مدت حضانت ۱۹۷
- ۳-۱۰. ضمانت اجرای حضانت ۱۹۸
- ۳-۱۰-۱. ضمانت اجرای حضانت در قانون مدنی ۱۹۸
- ۳-۱۰-۲. ضمانت اجرای حضانت در قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۵۳: ۲۰۰

۳-۱۰-۳. ضمانت اجرای حضانت در قانون مربوط به حق حضانت مصوب	۱۳۶۵/۴/۲۲
۲۰۰	
۳-۱۰-۴. ضمانت اجرای حضانت در قانون تعزیرات	۲۰۰
۲۰۰	
۳-۱۱. حق قَسْم	۲۰۲
۲۰۲	
۳-۱۱-۱. بررسی لغوی و اصطلاحی قسم	۲۰۲
۲۰۲	
۳-۱۱-۲. اقوال فقها در باره حق قَسْم	۲۰۳
۲۰۳	
۳-۱۱-۲-۱. قول مشهور	۲۰۳
۲۰۳	
۳-۱۱-۲-۲. قول مخالف مشهور	۲۰۳
۲۰۳	
۳-۱۱-۲-۳. ادله و مستندات قول مشهور	۲۰۴
۲۰۴	
۳-۱۲. شروط وجوب قسم	۲۰۶
۲۰۶	
۳-۱۳. طبیعت حق قسم	۲۰۷
۲۰۷	
۳-۱۳-۱. اختصاص قسمت به شب	۲۰۹
۲۰۹	
۳-۱۴. ضمانت اجرای حق قسم زوجه	۲۰۹
۲۰۹	
۳-۱۵. قضای حق قسم زوجه و مصادیق آن	۲۱۰
۲۱۰	
۳-۱۵-۱. در مورد سفر زوجه	۲۱۰
۲۱۰	
۳-۱۵-۲. اخلال به حق قسم که در دو مورد است	۲۱۰
۲۱۰	
۳-۱۶. مطالبه عوض	۲۱۱
۲۱۱	
۳-۱۶-۱. درخواست گواهی عدم امکان سازش	۲۱۲
۲۱۲	
نتیجه گیری و پیشنهادات	۲۱۴
۲۱۴	
فهرست منابع	۲۱۸
۲۱۸	

مقدمه

جهان آفرینش که سراسر نظم و قانونمندی و تقدیر است، معلول حکمت و قدرت خداوند ازلی و ابدی است، قادری که در خلقت بشر حقوقی را به او اعطاء کرده که لازمه حیثیت انسانی و ذاتی اوست، خداوندی که در خلقت انسان عقل و اراده را با هم آمیخته تا بتواند خوب و بد را از یکدیگر تمییز دهد و اوامر و نواهی را با هدایت تشریحی توسط پیامبران وضع نموده که در پیروی از آنها تفاوتی بین زن و مرد نیست. کرامت انسان در بینش توحیدی مختص یک گروه خاص نیست، بلکه آنچه که قابلیت رشد و کمال را دارد، روح انسان است که در پرتو نفخه الهی به کمال می‌رسد.

در گذر زندگی مادی لازمه ادامه حیات و بقای انسان زوجیت است که بنای آن بر مودت و رحمت استوار گردیده است: «وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً»^۱ تا در کنار یکدیگر به آرامش برسند. «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا»^۲ و هیچ یک را بر دیگری مزیت و برتری نیست مگر به تقوی. «إِنْ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتَّقَاكُمْ»^۳ آفریننده جهان نوع بشر را مرکب از زن و مرد آفرید و چنین قرار داد که هر یک از دو جنس با انجام وظایف خود خدمتی به سزا و شایسته انجام دهند و هر دو در عرض هم به پیشرفت و تکامل خویش کمک کنند.

اختلاف در بعضی از قوانین اسلامی در مورد زن و مرد ناشی از اختلاف استعدادهای

۱ - روم / ۲۱.

۲ - همان.

۳ - حجرات / ۱۳.

گونگون بین این دو جنس است و در این اختلاف نه تنها هیچ نقص و بی‌عدالتی نیست که عین عدالت است؛ زیرا قانونگذار حقیقی در وضع قوانین، مصالح فردی، اجتماعی، مادی، معنوی، دنیوی و اخروی انسانها را بر اساس توان و ظرفیت آنها در نظر داشته است و از هر گونه افراط و تفریطی خودداری نموده و در باره زنان نیز این نکته اساسی را از نظر دور نداشته است.

با ایجاد عقد نکاح صحیح با کلیه شرایط معتبر شرعی و قانونی بین زن و مرد، حقوق و وظایفی بین زن و شوهر ایجاد می‌شود که رعایت آن در ثبات و استحکام نظام خانواده تأثیر اسی دارد که از آن به «آثار نکاح» یاد می‌شود. بخشی از این امور مالی و بخشی دیگر غیر مالی و حمایت‌های امنیتی و حیثیتی مربوط می‌شود. در این رساله با عنوان ضمانت اجرای حقوق زن در مقابل شوهر از منظر فقه و حقوق به پژوهش نهاده شده است، جهت تحلیل دقیق موضوع این تحقیق در سه فصل تنظیم گردیده است.

فصل اول؛ کلیات که شامل این موارد می‌باشد، ابتدا برای شناخت بهتر به بررسی تاریخچه حقوق زن در آیین‌های مختلف و در اسلام پرداخته شده است و پس از آن به تعریف حق، حکم و تکلیف و روابط آنها پرداخته شده و پس از آن به بررسی ضمانت اجرا از نظر لغوی و در حقوق خانواده پرداخته شده است.

فصل دوم: در این فصل حقوق زن را به دو دسته تقسیم کرده و در فصل دوم به بررسی حقوق مالی که پس از عقد نکاح شامل حال زوجه می‌گردد از قبیل مهریه، نفقه، اجرة المثل خانه‌داری، ارث پرداخته و ضمانت اجرای هر کدام را بررسی کرده مانند نفقه که ضمانت اجرایی مثل تقاص شخصی، ارجاع امر به مراجع قضائی می‌باشد را بررسی کرده است.

فصل سوم به حقوق غیر مالی زوجه از قبیل حسن معاشرت، قسم، حضانت پرداخته شده اول به بررسی خود این حقوق و پس از آن به بررسی ضمانت‌های اجرایی که در احقاق این حقوق وجود دارد پرداخته شده است.

۱. تعریف مسأله و بیان سؤال‌های اصلی تحقیق

افراد با انعقاد عقود و پیمان به یکدیگر پیوند می‌خورند که یکی از این عقود عقد نکاح است. با انعقاد این عقد حقوقی برای زوجه و زوج ایجاد می‌شود. از جمله حقوق زن نفقه،

مهریه، اجرة المثل، حسن معاشرت و غیره می‌باشد. برخ یاز این حقوق صرف عقد ایجاد می‌شود. قانون و شرع نیز حقوقی را برای زن قرار داده است و شوهر ملزم است که این حقوق را ادا کند. حال اگر شوهر از پرداخت این حقوق امتناع ورزید. ضمانت اجرا وجود دارد. در این تحقیق به بررسی فقهی و حقوقی این ضمانت اجرا و این حقوق می‌پردازیم.

پرسشهایی که در این تحقیق به آنها پاسخ داده شده است، عبارتند از:

۱- حقوق زن در عقد نکاح از نظر شرعی و قانونی چیست؟

۲- آیا این حقوق صرفاً مالی است یا غیر مالی؟

۳- ضمانت اجرای حقوق زوجه چیست؟

۲. ضرورت انجام تحقیق

از آنجا که زن در خانواده و جامعه نقش بسیار مهمی دارد و حقوق مسلم وی قطعاً در حد نوشته‌های قانونی باقی نمی‌ماند و نیاز به ضمانت اجرای قوی دارد. از این رو بحث تئوریک ضمانت اجرای حقوق زن ضروری است.

۳. فرضیه‌ها

۱- عمده‌ترین حقوقی که زن توسط نکاح بهره‌مند می‌شود عبارتند از: مهریه، نفقه، اجرة المثل خانه‌داری، حسن معاشرت.

۲- حقوق زن را در یک تقسیم‌بندی کلی می‌توان به حقوق مالی از قبیل مهریه، نفقه، اجرة المثل، ارث و حقوق غیر مالی از قبیل حسن معاشرت، حق قسم، حضانت تقسیم نمود.

۳- حقوق زن چون در محیط خانواده مطرح است دارای ضمانت اجرای شخصی و قضائی است.

۴. سابقه و پیشینه تحقیق:

در مورد ضمانت اجرای حقوق زن در مقابل شوهر در هیچ یک از کتب فقهی اصیل و معتبر به طور منسجم بحث نشده است، بلکه در ارتباط با هر یک از فصول این رساله در برخی از کتب فقهی به طور مختصر و گذرا مطالبی بیان شده است و تنها در مورد حقوق زن به طور مفصل بحث شده و تنها در مورد حق مهریه و نفقه بحث‌های بسیاری وجود داشته و در مورد

حقوق غیر مالی و ضمانت اجرای حقوق مالی و غیر مالی تحقیقات و تألیفات اندکی انجام شده است و این تحقیقات غالباً جنبه کلی دارد.

۵. هدف تحقیق

ضمانت اجرای حقوق زن از مسائل مهم فقهی و حقوقی است که این روزها گریبانگیر بسیاری از زنان جامعه است و در اکثر کتب به صورت پراکنده بحث شده و در این باره تحقیق مدون و مستقلی صورت نگرفته است، لذا با توجه به نیازمندی‌های جامعه در جهت شناخت این مسأله و جایگاه خالی آن در تحقیقات و رساله‌های دانشگاهی بر آن شدم تا تحقیق خود را در این زمینه انجام دهم.

۶. روش تحقیق

از آنجا که این تحقیق در نظر دارد ضمانت اجرای حقوق زن در مقابل شوهر را در فقه و حقوق موضوعه مورد بررسی قرار دهد، برای نیل به این مقصود با مراجعه به کتب فقه و حقوق و همچنین موادی از قانون مدنی به بیان دیدگاه‌های فقهای شیعه و مجتهدین و حقوقدانان پرداخته شده است، لذا روش این تحقیق بنیادی است و با توجه به اینکه از طریق مراجعه به کتابخانه‌های عمومی و تخصصی و فیش‌برداری از کتب و منابع اولیه قرآن، احادیث و منابع ثانوی (کتب فقهی و حقوق معتبر) صورت می‌گیرد، روش تحقیق روشی کتابخانه‌ای است.

فصل اول:

کلیات

۱-۱. تاریخچه حقوق زن

واقیعت‌ها و حوادث تاریخی گویای این هستند که زن در بیشتر جوامع، از حقوق انسانی خود در اجتماع و خانواده محروم بوده و در هر عصری به نوعی، مظلوم واقع شده است. در بعضی جوامع، گاه زن به شکل کالایی در زندگی مردان نمود پیدا کرده و مورد خرید و فروش واقع می‌شده است، و گاه با حضوری بی‌حساب در جامعه، با شکستن حریم عفاف، همانند عروسک به عاملی در جهت جذب و تشدید تمایلات حیوانی تبدیل گشته و یا برای جلب مشتری و فروش کالا درآمده است. در این گونه جوامع، زن در خانواده هیچ ارزش و نقشی ندارد، پدر و همسر کلیه مقدرات او را تعیین می‌کنند و مرگ و زندگی زن به دست آنها تعیین می‌شود. گاهی زنان همچون اشیاء، به شمار می‌آمدند و گاه همچون حیوانات اهلی محسوب می‌شدند که هنگام قحطی آنان را می‌کشتند و گوشتشان را می‌خوردند.^۱

نگاهی گذرا به تاریخچه حقوق زن در برخی نظام‌های اجتماعی نشان می‌دهد اسلام چه تحولی به وجود آورده و چه نقشی را در رساندن زنان به حقوق خود ایفا کرده است.

۱-۱-۱. حقوق زن قبل از اسلام

۱) حقوق زن در مصر باستان

متأسفانه در مصر باستان، زنان هیچ گونه حقی در زندگی برخوردار نداشتند و با کمال

۱ - عبدالکریم بی‌آزار شیرازی، رساله نوین، [بی‌جا]: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۶۴، ج ۳، ص ۱۸.